

Taras, Halina / Zakościelna, Anna

Groby ludności kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej na stanowisku nr 3 w Tyszowicach

Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, 16-21

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

HALINA TARAS, ANNA ZAKOŚCIELNA

**GROBY LUDNOŚCI KULTURY WOŁYŃSKO-LUBELSKIEJ CERAMIKI MAŁOWANEJ
NA STANOWISKU NR 3 W TYSZOWCACH**

W trakcie badań ratowniczych na stan. 3 w Tyszowcach, których celem była identyfikacja domniemanych kurhanów z epoki brązu (H. Taras 1999), odkryto 2 groby (obiekty nr 24 i 25) związane z kulturą wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej. Groby odsłonięte w wykopach centralnych (tamże, ryc. 3), znajdowały się w ćwiartce NE (nr 24) i na pograniczu ćwiartek NE i NW (nr 25), w odległości od siebie około 5 m po linii E-W.

Obiekt nr 24 (ryc. 1:1).

Nie zarejestrowano zarysu jamy grobowej. Obiekt manifestował się na głębokości 60-75 cm różową, kolistą plamą rozmytą w piasku ochry, o różnym stopniu nasycenia barwą, średnicy około 100 cm. W jej obrębie i bliskich okolicach, na głębokości 46-70 cm ujawniły się wyroby ceramiczne i krzemienne. W odległości 40 cm na południe od plamy ochry wystąpiła zniszczona misa. Trzy narzędzia wiórowe oraz jeden grocik krzemienisty zlokalizowano w obrębie koncentracji ochry, drugi zaś grocik, w jej pobliżu, po stronie północnej. Dwa naczynia – donica i garnek z czterema guzkami plastycznymi – znajdowały się w odległości około 20-40 cm na północ od plamy ochry. Na jednej linii z nimi i około 50 cm dalej na północ odsłonięto fragment części przydennej czwartego naczynia. Tuż przy północno-wschodniej granicy skupiska ochry zaobserwowano siwą, regularnie kolistą plamę o średnicy 28 cm. Prostokątna w przekroju, pojawiła się na głębokości około 60 cm i miała miąższość około 20 cm.

Materiały:

1. Misa półkulista z wyodrębnionym dnem (ryc. 1:4), o średnicy wylewu – 20, dna – 8 i wysokości około 11 cm; zgnieciona w chwili odkrycia, znaleziona została na głębokości 46-52 cm.

2. Naczynie doniczkowate (ryc. 1:2) o średnicy wylewu – 11,5, dna – 5 i wysokości – 10 cm; znalezione zostało na głębokości 60-70 cm.

3. Naczynie z lejkowato rozchyloną szyją oraz z czterema guzkami nalepionymi w górnej części brzuśca (ryc. 1:5); wymiary: średnica wylewu – 11,5, maksymalna brzuśca – 10, dna – 6, wysokość – 11,5 cm. Wystąpiło na tym samym poziomie co naczynie nr 2.

4. Fragment części przydennej nieokreślonego naczynia (ryc. 1:3) o średnicy dna 9 cm.

5. Dwa grociki z surowca wołyńskiego:

– a. smukły grocik (ryc. 2: 2) z łukowatymi bokami i lekko wklęsłą podstawą, o wymiarach: 2,7 x 1,8 x 0,3 cm; głębokość wnęki 0,2 cm. Wykonany z odłupka korowego przy pomocy płaskiego retuszu obejmującego stronę spodnią i część wierzchołkową strony wierzchniej oraz retuszu przykrawędniego przy podstawie strony wierzchniej; typ A. 6.1 wg A. Zakościelnej (1996, s. 68, ryc. 9);

– b. uszkodzony grocik trójkątny (ryc. 2:3) z wklęsłą podstawą o przybliżonych wymiarach: 2,5 x 1,7 x 0,3 cm; głębokość wnęki 0,2 cm. Wykonany z odłupka korowego przy pomocy płaskiego retuszu powierzchniowego – część wierzchołkowa i przykrawędniego – podstawa; typ A.3.1 wg A. Zakościelnej (tamże).

6. Trzy narzędzia wiórowe, wszystkie z surowca wołyńskiego:

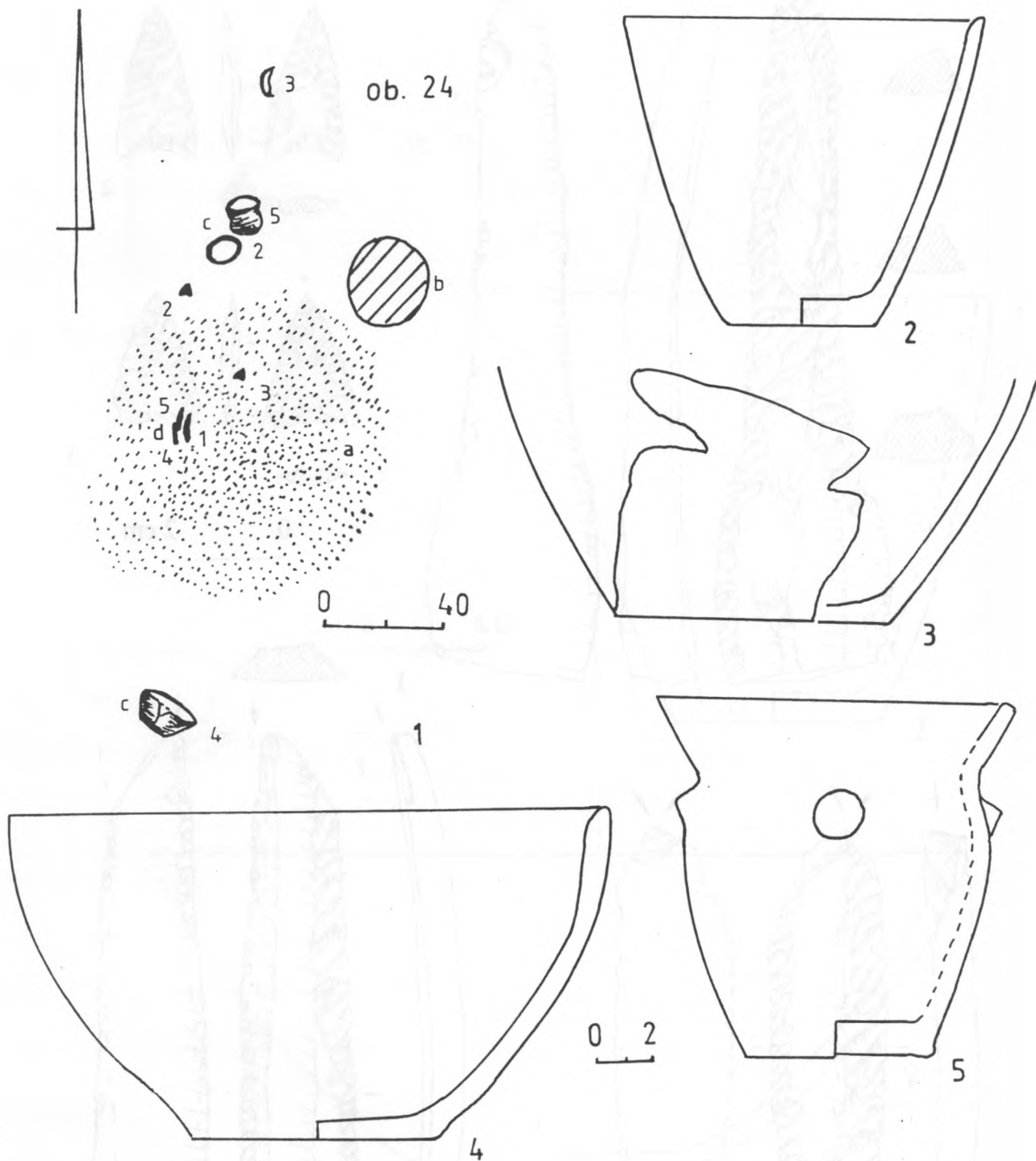
– a. rylec klinowy (ryc. 2:4) z wiórowca obubocznego z retuszem rynienkowatym, wyświeconego żniwnie (zwłaszcza lewa krawędź na stronie wierzchniej), w części piętково-ścęzkowej widoczne są starcia i zagładzenia – t. zw. wiertnik tępy według typologii B. Balcera (1975, s. 110); na stronie spodniej wierzchołka rylcowego obecne są wyluszczenia;

– b. wiórowiec obuboczny częściowy (ryc. 2:5), pierwotnie wkładka żniwna „przekładana” (wyświecenia obydwu boków). Lewy bok następnie przełuskany na około 3/5 długości (licząc od wierzchołka) regularnym retuszem rynienkowatym. Lewa strona wierzchołka uszkodzona łukowato na skutek przegrzania, z prawej delikatny negatyw rylcowy, najprawdopodobniej przypadkowy; na stronie spodniej widoczne płaskie wyluski użytkowe;

– c. złamany wiórowiec obuboczny zbieżny (ryc. 2:1) z retuszem rynienkowatym, wykonany na podtepcu; przetuszowany, zwłaszcza lewy bok, tak że retusz rynienkowaty osiąga kąt ca 80-85°, wykorzystywany był jako obuboczna (przekładana) wkładka żniwna – nosi ślady wyświeceń na wszystkich powierzchniach (na rysunku zaznaczono jedynie najbardziej intensywne na stronie spodniej).

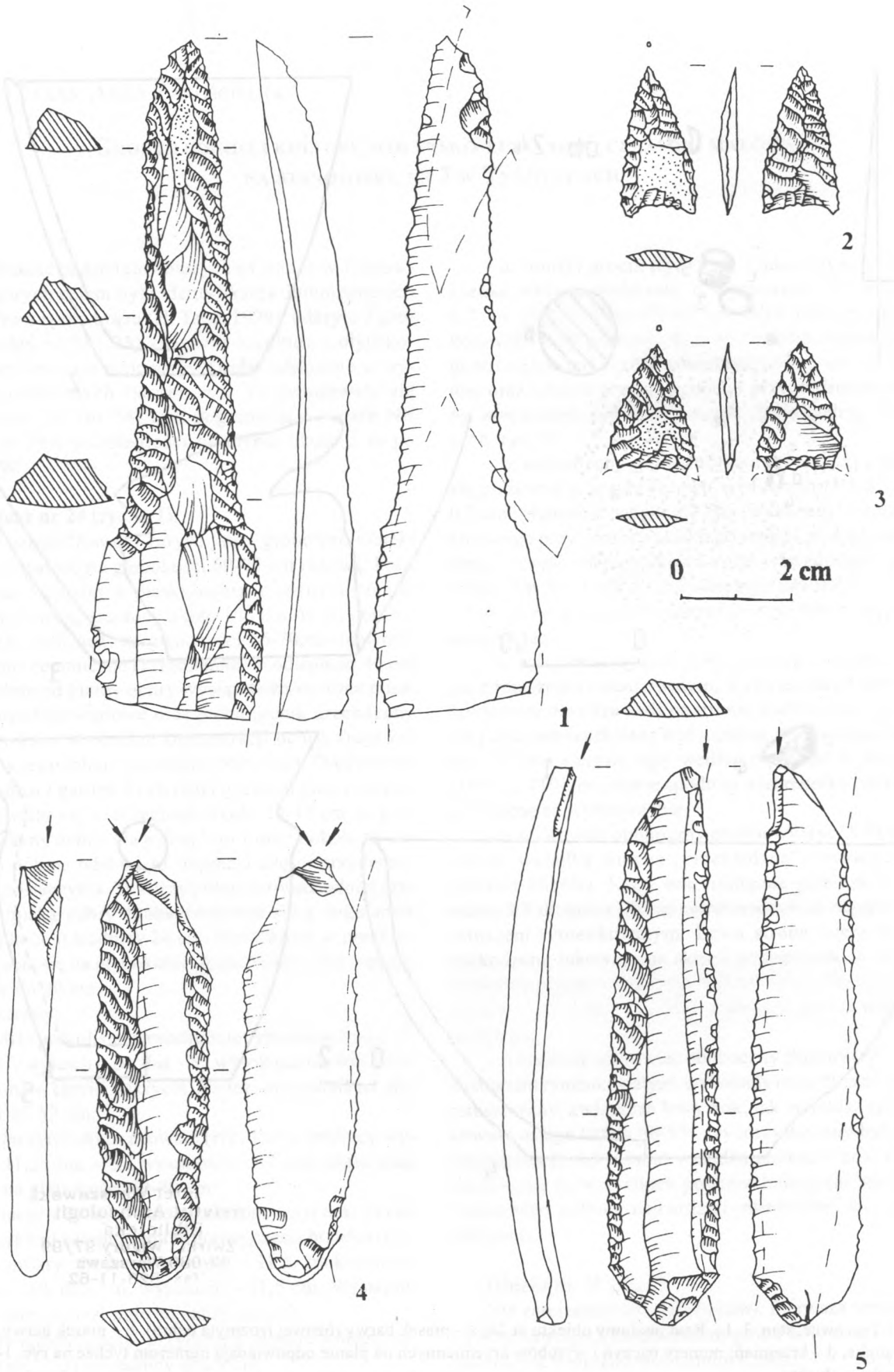
Obiekt nr 25 (ryc. 3:1).

Nie zarejestrowano zarysu jamy. Pierwszą przesłanką przemawiającą za istnieniem grobu były dwa naczynia odkryte w profilu wschodnim działki NW (magistrala N-S kurhanu – patrz: H. Taras 1999, ryc. 3) na głębo-

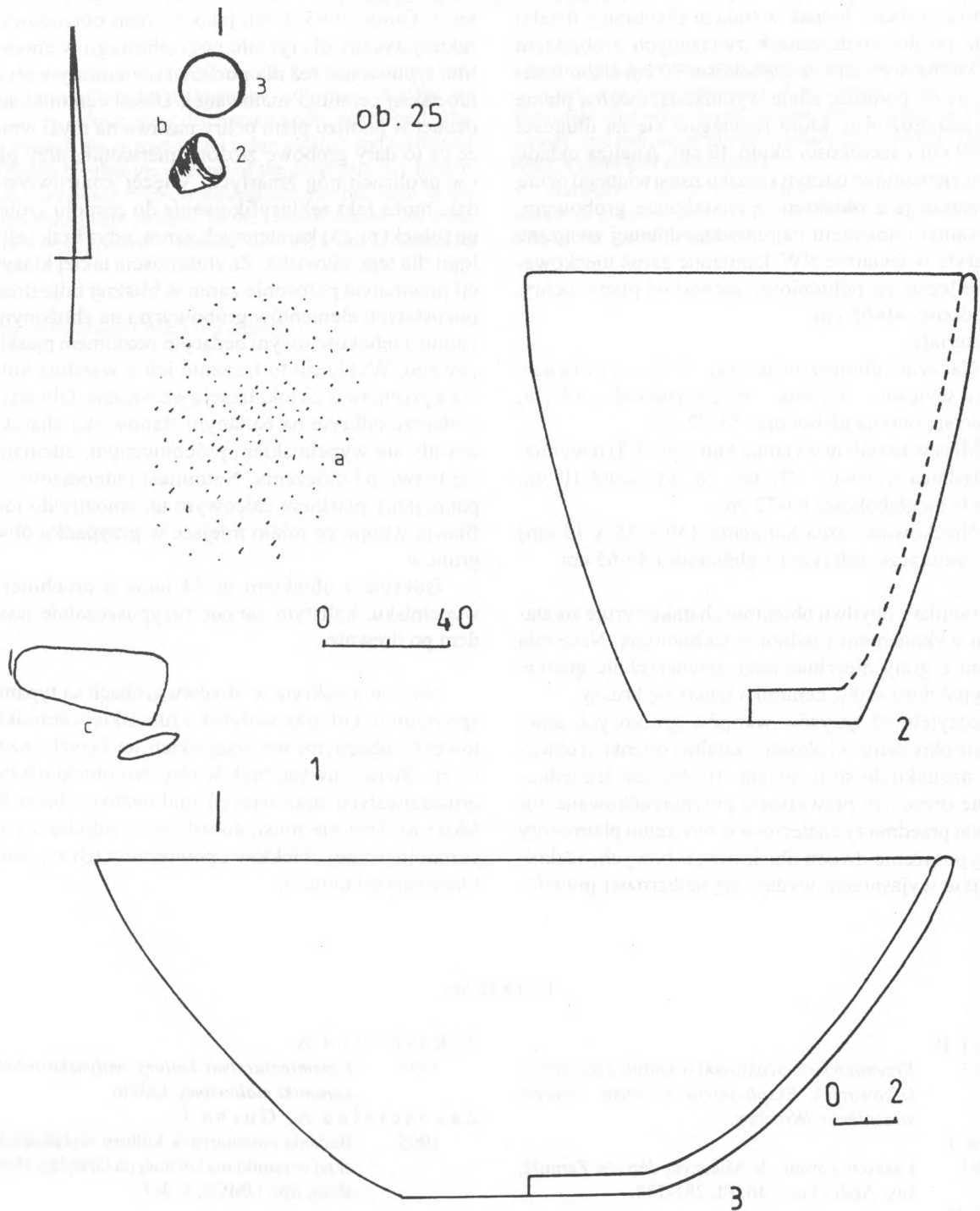

Instytut Warszawski
Instytut Archeologii
Biblioteka
ul. Zwirki i Wigury 97/99
02-089 Warszawa
tel./fax: 823-11-62

Ryc. 1. Tyszowce, stan. 3. 1 – Rzut poziomy obiektu nr 24; a – piasek barwy różowej (rozmyta ochra); b – piasek barwy siwej; c – ceramika; d – krzemień; numery naczyń i wyrobów krzemieniennych na planie odpowiadają numerom tychże na ryc. 1-2. 2-5 – ceramika z obiektu.

Ryc. 2. Tysowce, stan. 3. Wyroby krzemienne z obiektu nr 24.

Ryc. 3. Tyszowce, stan. 3. 1 – Rzut poziomy obiektu nr 25; a – piasek barwy różowej (rozmyta ochra); b – ceramika; c – kamień; numery naczyń i wyrobów krzemiennych na planie odpowiadają numerom tychże na ryc. 3. 2-3 – ceramika z obiektu.

kości 55-72 cm. W tym samym profilu, w odległości około 50 cm na S od naczyń, rysowała się bardzo jasna, różowawa warstewka o miąższości kilku centymetrów. Nie rozpoznano jej początkowo jako śladów ochry i nie wiązano z grobem. Jednak w trakcie eksploracji działki NE, już po doświadczeniach związanych z obiektem nr 24, zaobserwowano na głębokości 70 cm słabo odcinającą się od podłoża, silnie wypłukaną, owalną plamę barwy jasnoróżowej, która rozciągała się na długości około 80 cm i szerokości około 40 cm. Analiza układu obydwu elementów: naczyń i piasku zabarwionego ochrą każe wiązać je z obiektem o charakterze grobowym. Z tym samym obiektem najprawdopodobniej związane są, odkryte w ćwiartce NW, kamienne żarna nieckowate, które leżały na południowy zachód od plamy ochry, na głębokości 40-65 cm.

Materiały:

1. Naczynie doniczkowe (ryc. 3:2) o wymiarach: średnica wylewu – 14, dna – 6,5, wysokość – 14 cm; pojawiło się ono na głębokości 55-72 cm.

2. Misa w kształcie wycinka kuli (ryc. 3:3) o wymiarach: średnica wylewu – 27, dna – 8, wysokość 10 cm; wystąpiła na głębokości 64-72 cm.

3. Nieckowate żarna kamienne (50 x 35 x 15 cm) i dwa rozcieracze, odkryte na głębokości 40-65 cm.

Ceramika z obydwu obiektów charakteryzuje się starannym wykonaniem i jednolitą technologią. Naczynia ulepiono z gliny nieschudzonej, powierzchnie gładkie lecz wypał dość słaby, ceramika łatwo się kruszy.

Nieczytelność zarysów wkopów grobowych uniemożliwia określenie wielkości, kształtu i orientacji obiektów w stosunku do stron świata. Trudno jest też jednoznacznie orzec czy prawidłowo przyporządkowane zostały tutaj przedmioty znalezione w otoczeniu plam ochry jako wyposażenie dwóch obiektów grobowych, aczkolwiek takie wyjaśnienie wydaje się najbardziej prawdo-

podobne. Ochra, najczęściej stanowiąca pozostałość po czynności malowania ciała bądź też rozsypania barwnika na zwłokach (w innym przypadku znaleziona byłaby w naczyniu – por. J. Gurba 1982, PL 282; A. Zakościelna, J. Gurba 1995, s. 6), jako element obrzędowy charakterystyczny dla rytuału pogrzebowego w epoce neolitu, typowa jest też dla pochówków kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej. Układ ceramiki stwierdzonej w pobliżu plam ochry nasuwa na myśl wniosek, że są to dary grobowe złożone pierwotnie przy głowie i w okolicach nóg zmarłych. Więcej kontrowersji budzić może fakt zaklasyfikowania do zespołu grobowego (obiekt nr 25) kamiennych żaren, gdyż brak jest analogii dla tego zjawiska. Za słuszością takiej klasyfikacji przemawia położenie żaren w bliskiej odległości od pozostałych elementów grobowych i na zbliżonym poziomie głębokościowym będącym poziomem piasku calcowego. Wyklucza to łączenie ich z warstwą kulturową a przemawia za lokalizacją we wkopie. Obiekty gospodarcze odkryte na badanym stanowisku charakteryzowały się wypełniskiem próchnicznym, odcinającym się barwą od otoczenia. Natomiast jednorazowe zasypianie jamy piaskiem calcowym uniemożliwiło identyfikację wkopu co miało miejsce w przypadku obydwu grobów.

Odkryta z obiektem nr 24 jama o próchnicznym wypełnisku, kolistym zarysie przypuszczalnie jest śladem po drewnie.

Naczynia odkryte w obydwu grobach są typami pospolitymi w kulturze wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej, obecnymi we wszystkich jej fazach rozwojowych. Zwraca uwagę brak w obydwu obiektach czarek gruszkowatych oraz naczyń malowanych białą farbą. Może to, lecz nie musi, świadczyć o młodszej pozycji chronologicznej obiektów i powiązaniu ich z „fazą” polklasyczną tej kultury.

LITERATURA

Balcer B.	Zakościelna A.
1975 <i>Krzemień świciechowski w kulturze pucharów lejkowatych. Eksploatacja, obróbka, rozprzestrzenienie</i> , Wrocław.	1996 <i>Krzemieniarstwo kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej</i> , Lublin.
Gurba J.	Zakościelna A., Gurba J.
1982 Łasków, comm. de Miączyn, dép. de Zamość, <i>Inv. Arch.</i> , Fasc. 46, PL 281-282.	1995 <i>Badania cmentarzysk kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej na Grzędzie Horodelskiej</i> , Spr. UMCS, s. 3-7.
Taras H.	
1999 Wyniki badań wykopaliskowych na stan. 3 w Tyszowcach (w tym tomie).	

HALINA TARAS AND ANNA ZAKOŚCIELNA

**GRAVES FROM THE VOLHYNIAN - LUBLIN PAINTED POTTERY CULTURE AT SITE 3 IN TYSZOWCE,
TOMASZÓW LUBELSKI DISTRICT**

In the process of excavations of a Trzciniec culture barrow, remnants of two graves from the Volhynian – Lublin Painted Pottery culture were discovered under the mound. The graves showed up as rose-violet ochre patches and contained grave goods. Neither the outlines of the grave pits, nor human remains were noted. There were ceramic and flint items in the vicinity of the ochre patches. In the case of feature 24, these were two well preserved vessels: a bowl, a pot ornamented

with plastic knobs, and fragments of another two vessels, one of which was a shallow bowl. Additionally, 5 tools made of Volhynian flint were found: blades with continuous retouch, a burin, and two arrow points. Feature 25 contained a shallow bowl, a bowl and stone querns.

Both graves are connected with the younger phase of the culture in question dated to the end of the 4th and the beginning of the 3rd millennia BC.

Katedra Archeologii UMCS w Lublinie